

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ
ФАКУЛТЕТ „СТОПАНСКА ОТЧЕТНОСТ“
КАТЕДРА „СЧЕТОВОДНА ОТЧЕТНОСТ“

НИЯ ВАСИЛЕВА МАРИНОВА

СЧЕТОВОДНАТА ИНФОРМАЦИЯ КАТО ФАКТОР
ЗА ОПТИМИЗИРАНЕ УПРАВЛЕНИЕТО НА
ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР „ЕНЕРГЕТИКА“

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен
„доктор“ по докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ
на стопанската дейност (счетоводство)“

Научен ръководител: доц. д-р Галина Чиприянова

Свищов

2025

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на Катедрения съвет на катедра „Счетоводна отчетност“ при Факултет „Стопанска отчетност“ на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов.

Данни за дисертационния труд:

Брой страници – 249

Брой фигури – 9

Брой таблици – 26

Брой литературни източници – 112

Брой публикации на докторанта – 5

Защитата ще се проведе на 14.11.2025 г. от 11:00 ч. в Заседателна зала „Ректорат“ на СА „Д. А. Ценов“.

Материалите по защитата са на разположение в Отдел „Докторантура и академично развитие“.

1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност

Изразява се в няколко аспекта:

1. Финансова прозрачност и отчетност. Понастоящем енергийните предприятия¹ са изправени пред предизвикателството да предоставят точна и своевременна счетоводна информация, особено предвид нарастващата роля на енергийния сектор в икономиката и необходимостта от привличане на инвестиции.
2. Ефективно управление на ресурсите. Счетоводната информация е ключов инструмент за ефективното управление на ресурсите в енергийните предприятия. Предоставя необходимата основа за анализ на разходите, прогнозиране на бюджети и оптимизация на разходите, което е от съществено значение в една динамична и конкурентна индустрия.
3. Спазване на регулаторни изисквания. Енергийният сектор е подложен на строги регулации и изисквания. Счетоводната информация има важна функция за осигуряването на съответствие с различни регулаторни стандарти и нормативи. Необходимо е да бъде представяна по начин, който отговаря на изискванията на органите за регулиране и на обществеността.
4. Интеграция със съвременни технологии. Актуалната тенденция към дигитална трансформация на дейността и внедряването на нови технологии прави счетоводната информация още по-ценен актив. Тя следва да бъде лесно достъпна, интегрирана и адаптирана към изискванията на съвременния бизнес.
5. Устойчиво управление и отчитане за емисии. В светлината на нарастващата осведоменост за климатичните промени и

¹ За целите на настоящето изследване *предприятия от сектор „Енергетика“*, *енергийни предприятия* и *предприятия от енергийния сектор* се използват като синоними.

устойчивото развитие, счетоводната информация е с много важно значение за управлението и отчитането на емисиите на енергийни предприятия. Информацията за емисиите става все по-важна както за регулаторите, така и за инвеститорите.

6. Корпоративна отговорност и инвестиции. Инвеститорите съсредоточават вниманието си върху предприятия, които демонстрират високи стандарти на корпоративна социална отговорност (КСО). Счетоводната информация предоставя възможност за докладване за иновационни и устойчиви практики, което привлича вниманието на инвеститорите и обществеността.

Счетоводната информация е важна за оптимизацията на управлението на предприятията от сектора на енергетиката. От една страна, предоставя необходимите финансови инструменти, от друга – подпомага вземането на стратегически решения, постигането на съответствие с регулациите и демонстрирането на отговорността пред обществото. В настоящата дисертацията се анализират детайлно тези аспекти, в стремежа за допринасяне за разбирането и усъвършенстването на счетоводната практика в енергийния сектор.

2. Степен на разработеност на проблема

Темата за счетоводната информация като фактор за оптимизиране управлението на предприятията от сектор „Енергетика“ е с висока научна и практическа значимост, като в международен план тя е обект на засилено внимание в контекста на дигитализацията, устойчивото развитие и нарастващите регулаторни изисквания. В редица изследвания се акцентира върху ролята на счетоводната информация за вземане на стратегически управленски решения, повишаване на ефективността, осигуряване на прозрачност и съответствие със стандарти за устойчиво отчитане (напр. CSRD и ESRS). Независимо от това може да се констатира, че в българския научен контекст проблемът е разработен частично – наличните публикации

се фокусират основно върху общите принципи на счетоводната отчетност и по-рядко върху спецификите на енергийния сектор и неговите управленски потребности. Непълно изследвани остават възможностите на счетоводната информация, генерирана чрез интегрирани системи (напр. ERP), да подпомага оптимизацията на управлението, устойчивото бюджетиране и анализирането на нефинансови показатели. Настоящата дисертация е с ориентация да преодолее тези дефицити чрез цялостен подход към счетоводната информация като стратегически управленски ресурс в предприятията от сектор „Енергетика“.

3. Изследователска теза

Тезата на настоящото изследване е, че съчетавайки технологичните иновации и стратегическите решения, качеството на счетоводната информация в предприятията от енергийния сектор е определящ фактор за успешното справяне с предизвикателствата пред индустрията. Този подход не само оптимизира финансово-счетоводните процеси, но и предоставя иновативни възможности за устойчиво управление в условията на бързо развиващи се енергийни пазари.

4. Обект и предмет

Обект на изследване са предприятията от сектор „Енергетика“ по код 35.1 от КИД², а предмет – потенциалът на счетоводната информация като важен фактор за оптимизиране на тяхното управление.

Изборът на сектора, т.е. избора на предприятия в сектора на енергетиката за целите на дисертационното изследване е обусловен от редица съображения и стратегически аспекти, които откриват важността и актуалността му за счетоводството и управлението на предприятията.

Първият решаващ аргумент за избора на енергийния сектор се корени в стратегическата роля, която този сектор има в съвременната икономика.

² Сектор “D” – „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и енергия за охлаждане“, код 35. 1 – Производство, пренос и разпределение на електрическа енергия.

Вторият аспект, който прави енергийния сектор важен за изследване, е свързан с глобалните предизвикателства и тенденции в областта на енергетиката. Третият аргумент засяга комплексността на управлението и счетоводството в енергийния сектор. Освен това, изследователският избор спрямо енергийния сектор се основава на необходимостта от иновации и оптимизация в съответствие със съвременните тенденции в технологиите и устойчивото развитие (УР).

5. Основна цел и задачи

Целта на настоящото дисертационно изследване е да се анализира и оцени ролята на счетоводната информация като стратегически фактор за оптимизиране управлението на предприятията от сектор „Енергетика“ (по код 35.1), чрез идентифициране на специфичните особености на сектора, възможностите за повишаване качеството на счетоводната информация чрез вътрешен и независим одит, както и чрез изследване на приложението на ERP системите като инструмент за дигитализирано, интегрирано и устойчиво отчитане.

Основни задачи на дисертационното изследване са:

- Да се изясни същността и спецификата на енергийната дейност като обект на счетоводно отчитане, включително технологични, регулаторни, икономически и социални аспекти, които оказват влияние върху информационните потребности на управлението.
- Да се изследва значението на счетоводната информационна система (СИС) за финансовото управление, отчетността пред заинтересованите страни и стратегическото планиране в предприятията от сектора.
- Да се анализира теоретичната рамка и практическия принос на вътрешния и независимия финансов одит за повишаване на надеждността и полезността на счетоводната информация за управленски цели.

- Да се проведе емпирично изследване чрез интервюта с представители на енергийни предприятия и одитори, с цел да се идентифицират добри практики, проблеми и възможности за подобрене на контролната среда и информационните потоци.
- Да се изследва ролята и ефектът от внедряването на ERP (Enterprise Resource Planning) системи върху качеството, интеграцията и използваемостта на счетоводната информация в енергийните предприятия.
- Да се очертаят перспективите за прилагане на съвременни аналитични инструменти, автоматизация и прогностични технологии в счетоводната практика, с оглед постигането на устойчиво и прозрачно управление, съобразено с ESG изискванията.
- Да се формулират практически насоки и препоръки за повишаване на ефективността на СИС и нейната роля в управлението на предприятията от сектора.

6. Методология на изследването

Методологията, използвана в настоящото дисертационно изследване, се основава на съчетание от теоретични и емпирични подходи, които позволяват задълбочено осмисляне на ролята на счетоводната информация в управлението на предприятията от сектор „Енергетика“ (по код 35.1). В процеса на работа се прилагат както класически научни методи, така и съвременни изследователски техники, които допринасят за постигане на целта на изследването и изпълнение на поставените задачи.

На теоретично равнище се използват индуктивният и дедуктивният подход. За целите на анализа се използват още методите на анализа и синтеза – първо изследване на отделни елементи от обекта (като счетоводни функции, одитна дейност, информационни системи и др.), а след това чрез обединяването им в цялостна концептуална визия за интегрирано и ефективно управление.

Сравнителният анализ също заема важно място в изследването – чрез него се осъществява съпоставка между различни практики и системи в рамките на предприятия от енергийния сектор, като се разкриват добри примери, слабости и възможности за усъвършенстване.

Съществена роля в дисертацията има и емпиричното изследване, което се базира на провеждане на експертни интервюта с експерти, ангажирани с вътрешен и външен одит в енергийни предприятия в Р България. Данните от интервютата са подложени на критичен анализ, който допринася за формулирането на обосновани предложения за оптимизация.

Посредством използването на тази методологична рамка, разработката постига необходимия баланс между теоретична обоснованост и практическа приложимост, като предлага иновативен и стратегически поглед върху ролята на счетоводната информация за ефективното управление на предприятията в енергийния сектор (по код 35.1).

7.Ограничителни условия

В рамките на настоящото изследване се въвеждат няколко ограничителни условия, които определят както обхвата, така и аналитичната дълбочина на разработката. На първо място, в изследването основният фокус е поставен върху счетоводната информация и нейното значение за управлението на енергийните предприятия (по код 35.1), поради което не се извършва технико-икономически или инженерен анализ на производствените процеси, както и не се проучват задълбочено технологичните иновации извън обхвата на счетоводството и ERP системите. Освен това, емпиричната база на изследването се фокусира преимуществено върху процеси, настъпили в последните три години, което е обусловено както от динамиката в нормативната уредба, така и от ускорените трансформации в отрасъла, свързани с дигитализацията и УР. Това времево ограничение позволява по-голяма актуалност на изводите, но същевременно води до по-слабо обхващане развитието на счетоводната и

управленска практика в сектора. Формулираните изводи от емпиричното изследване се отнасят само до проучените предприятия, като не се претендира за генерализация за цялата съвкупност от предприятия в енергийния сектор. Ползваната и цитирана нормативна уредба в хода на изследването е съобразена към 31.05.2025 г.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, библиография и приложения. Общият обем на дисертационния труд е 248 страници. В съдържателно отношение дисертационният труд е структуриран по следния начин:

УВОД

ГЛАВА ПЪРВА. ИМУЩЕСТВОТО И ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР „ЕНЕРГЕТИКА“ КАТО ОБЕКТ НА СЧЕТОВОДНО ОТЧИТАНЕ

1.1. Особенности на енергетиката като стопанска дейност

- 1.1.1. Технологични и технически характеристики
- 1.1.2. Регулаторна и законодателна рамка
- 1.1.3. Икономически и социални аспекти
- 1.1.4. Операционни въпроси
- 1.1.5. Рискове и предизвикателства

1.2. Значение на счетоводната информационна система за ефективно управление на предприятията от сектор „Енергетика“

- 1.2.1. Финансово управление
- 1.2.2. Измерване на резултати и производителност
- 1.2.3. Роля на счетоводната информация при подготовката на финансови доклади за външни заинтересовани страни

1.2.4. Бизнес анализ и стратегическо планиране

1.2.5. Управление на ресурсите

1.3. Устойчивото развитие и нефинансовата отчетност като част от счетоводната информационна система

1.3.1. Нормативни изисквания за нефинансовата отчетност в енергийния сектор

1.3.2. Връзка между финансовата отчетност и отчетността за устойчивост

1.3.3. Роля на информационната система при осигуряване на надеждна нефинансова информация

1.3.4. Подготовка на предприятията от енергетиката за интегрирано отчитане

ГЛАВА ВТОРА. РОЛЯ НА ВЪТРЕШНИЯ И НЕЗАВИСИМИЯ ФИНАНСОВ ОДИТ ЗА ПОВИШАВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА СЧЕТОВОДНАТА ИНФОРМАЦИЯ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР „ЕНЕРГЕТИКА“

2.1. Същност, цели и функции на вътрешния одит

2.1.1. Характеристика на вътрешния одит в предприятията от сектор „Енергетика“

2.1.2. Цели на вътрешния одит във връзка със счетоводната прозрачност и съответствие

2.1.3. Функции на вътрешния одит в подкрепа на счетоводния контрол и информационната достоверност

2.2. Независимият финансов одит и неговото значение за отчетността

2.2.1. Същност на независимия финансов одит

2.2.2. Целите на одита за гарантиране на надеждност, прозрачност и съответствие на отчетите

2.2.3.Основни функции на независимия финансов одит в осигуряването на достоверна и пълна счетоводна информация

2.3.Методика на емпиричното изследване на вътрешния и външния одит в предприятията от сектора

2.3.1.Цел и задачи на интервюто

2.3.2.Избор на респонденти

2.3.3.Основни акценти и въпроси на интервюто

2.4.Анализ и презентация на получените резултати

2.4.1.Тематичен акцент 1 – Значимост и роля на одита в енергийните предприятия

2.4.2.Тематичен акцент 2 – Идентифициране на рискове и слаби места в отчетността и контролната среда

2.4.3.Тематичен акцент 3 – Одитен принос за подобряване на отчетността и ограничаване на измами

2.4.4.Тематичен акцент 4 – Сътрудничество между вътрешен и външен одит

2.4.5.Тематичен акцент 5 – Предизвикателства и възможности за развитие на одитната практика

2.5.Анализ и предложения за подобряване

2.5.1.Идентифицирани слабости и проблеми

2.5.2.Установени добри практики

2.5.3.Предложения за оптимизация процесите на вътрешен и външен одит

ГЛАВА ТРЕТА. ERP СИСТЕМИТЕ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР „ЕНЕРГЕТИКА“ – СЧЕТОВОДНИ ФУНКЦИИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ

3.1.Същност и роля на ERP системите в енергийните предприятия

3.1.1.Ролята на ERP системите в осигуряване на интегрирана счетоводна информация за вземане на управленски решения

3.1.2. ERP системите като инструмент за подобряване на съответствието със счетоводните стандарти и регулаторните изисквания

3.2.Предизвикателства и възможности при внедряването на ERP системи в счетоводната практика на предприятията от сектор „Енергетика“

3.2.1.Проблеми при миграцията на счетоводни данни и интеграция с наследени финансови системи

3.2.2.Възможности за автоматизация и контрол в реално време върху информационните потоци

3.3. Перспективи и бъдещо развитие на ERP в счетоводството на предприятията от сектор „Енергетика“

3.3.1.Възможности за интелигентна автоматизация и прогностичен анализ в счетоводството чрез ERP

3.3.2.Приносът на ERP за устойчиво финансово управление и ESG отчетност

3.3.3. Използване на аналитични инструменти

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

ПРИЛОЖЕНИЯ

- 1.Операционни процеси в енергийния сектор
- 2.Одитни ангажименти за даване на увереност по ЗВОПС
- 3.Интервю с вътрешни и външни одитори в енергийния сектор (по код 35.1)/Списък с въпроси за комбинирано интервю
4. Счетоводният модул на ERP системите в енергийните предприятия – функционален и аналитичен профил
5. Примери за структурна и логическа несъвместимост при миграция на счетоводни данни от наследени системи към ERP платформи

6. ESG индикатори и автоматизирано отчитане чрез ERP модули в енергийните предприятия

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД

В увода е представена актуалността на проучването. Формулирана е изследователската теза на дисертацията. Дефинирани са обектът, предметът, целта и изследователските задачи. Описана е използваната методология на проучването.

ГЛАВА ПЪРВА. ИМУЩЕСТВОТО И ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР ЕНЕРГЕТИКА КАТО ОБЕКТ НА СЧЕТОВОДНО ОТЧИТАНЕ

1.1.Особености на енергетиката като стопанска дейност

1.1.1.Технологични и технически характеристики

Енергетиката, като динамична и същевременно сложна стопанска дейност, изисква задълбочено характеризиране на технологичните и технически аспекти, които формират основата на нейната функционалност. В тази част се прави обзор на технологичните измерения на енергетиката, насочвайки вниманието към производството, преноса и разпределението на енергия: Производство на енергия; Пренос на енергия; Разпределение на енергия; Енергийни системи и съхранение; Инфраструктура и контрол.

1.1.2.Регулаторна и законодателна рамка

При динамичните условия, в които функционира енергийната индустрия, законодателната и регулаторна среда изпъква като значим фактор, формиращ структурата и динамиката на дейността на енергийните предприятия. Анализът на законодателството, което оформя енергийния сектор, разкрива влиянието на правилата и нормативите върху стопанската дейност и създава контекст за операциите на предприятията, както следва: Обща регулаторна среда; Лицензиране и разрешителни; Ценова политика;

Енергийна ефективност и ВЕИ; Защита на потребителите; Глобални и регионални изисквания.

Безспорно регулациите в енергийния сектор както формират правилата за опериране на предприятията, така и оказват съществено въздействие върху отчетността и счетоводните практики. Следователно е от значение да се оцени това взаимодействие, като се подчертаят някои конкретни аспекти: Съответствие със законодателството и регулациите; Тарифни регулации и бъдещи приходи; Обем на регулирани активи и пасиви; Риск и финансови известия; Прилагане на международни счетоводни стандарти.

1.1.3. Икономически и социални аспекти

Тази част от дисертацията е насочена към проучване въздействието на енергетиката в икономически и социални аспекти, подчертавайки нейната важност за напредъка и устойчивостта на обществото.

1.1.4. Операционни процеси

Енергийните предприятия функционират чрез сложна мрежа от операционни процеси, които включват добив, производство, пренос, разпределение и доставка на енергия. Разбирането на тези процеси е от съществено значение за ефективното управление и осигуряването на непрекъснато и устойчиво предоставяне на енергийни услуги.

В енергийния сектор, връзката между операционните процеси и финансовата структура е от съществено значение, тъй като успешното управление на операциите директно влияе върху финансовите резултати на предприятието.

1.1.5. Рискове и предизвикателства

Енергийната индустрия в съвременните условия се изправя пред различни рискове и колебания, които могат значително да влияят на дейностите и финансовите резултати на стопанските субекти в този сектор. В очертания контекст успешното прилагане на модерни управленски

концепции зависи от наличието на адекватна СИС, която подпомага процесите на вземане на решения чрез предоставяне на структурирана, надеждна и навременна информация. Тази информация, генерирана от традиционната финансова отчетност и за целите на нефинансовото докладване, се явява много важна във всички фази на стратегическото и оперативното управление. Информационната интеграция в рамките на предприятието създава условия за по-ефективно взаимодействие между отделните звена и за изграждане на устойчиви бизнес модели. Наличието на консистентна и достоверна база от счетоводни данни е от съществено значение за поддържане на прозрачността и отчетността в контекста на модерното корпоративно управление.

1.2. Значение на счетоводната информационна система за ефективно управление на предприятията от сектор „Енергетика“

1.2.1. Финансово управление

СИС има определящо значение за всеки етап от процеса на планиране и бюджетиране в енергийния сектор. Тя осигурява необходимите инструменти и аналитични възможности, които са от съществено значение за поддържането на финансова стабилност и устойчивост на предприятието. В допълнение, СИС подпомага ефективното управление на финансовите и нефинансовите данни във всички отдели (звена) на предприятието, като улеснява прозрачността и контрола върху ресурсите. Този интегративен подход към счетоводната система, от една страна, подобрява качеството на финансовите отчети, а от друга страна – подпомага стратегическото вземане на решения, като създава основа за устойчиво развитие и дългосрочна конкурентоспособност.

1.2.2. Измерване на резултати и производителност

Използването на KPIs (Key Performance Indicators) е от съществено значение за оценка на ефективността на енергийните дейности и измерване на постигнатите резултати. Те предоставят обективни и точни метрики,

които позволяват на ръководството да вземе информирани решения и по този начин да подобри общата производителност на предприятието.

1.2.3. Роля на счетоводната информация при подготовката на финансови отчети за външни заинтересовани страни

В енергийния сектор процесът на подготовка на финансови отчети, предназначени за заинтересовани страни предоставя надежден и „обърнат към обектива“ поглед върху финансовото състояние и резултатите на предприятието. Първият ключов аспект, който оформя това значение, е в областта на прозрачността на финансовата информация. Финансовите отчети представят не само финансовите резултати на предприятието, но и цялостен обзор на неговото имуществено и финансово състояние. Вторият аспект е свързан с изпълнението на законовите задължения. Подготовката на данъчни и регулаторни доклади е средство за изпълнение на законовите изисквания и представляват съществен елемент в структурата на правната система.

1.2.4. Бизнес анализ и стратегическо планиране

СИС осигурява финансова прозрачност и аналитични инструменти, които подпомагат енергийните предприятия в бизнес анализа и формулирането на стратегии за успешно конкуриране в динамичната енергийна индустрия. Развитието на стратегическото управление, финансовите и технологичните иновации, модерните методи за управление и новите организационни структури, както и увеличената динамика на външната среда и конкуренцията, са определящи за нарастващата употреба на инструменти за подпомагане на стратегически решения.

1.2.5. Управление на ресурсите

Интегриран анализ, въз основа на счетоводната информация, дава възможност за оценка на цялостната ресурсна използваемост. Този подход позволява на енергийните компании да поддържат баланс между човешките,

материалните и технологичните ресурси, оптимизирайки производствените процеси и постигайки устойчивост в енергийния сектор.

СИС предоставя аналитични инструменти за управление и оптимизация на ресурсите в енергийния сектор. Такъв подход е съществен за развитие, ефективност и устойчивост, респ. за постигане на стратегическите цели на предприятието.

1.3. Устойчивото развитие и нефинансовата отчетност като част от счетоводната информационна система

Надграждането на СИС в предприятията от сектор „Енергетика“ с нефинансови аспекти представлява решаващ етап в процеса на адаптиране към изискванията на УР. Традиционно счетоводната отчетност е фокусирана върху финансовите измерители на стопанската дейност. В последните години обаче, в резултат на европейските регулации, както и на нарастващите очаквания от страна на заинтересованите страни, предприятията все по-често интегрират нефинансова информация в своите системи за отчетност и контрол.

1.3.1. Нормативни изисквания за нефинансова отчетност в енергийния сектор

Разширеният обхват на CSRD изисква ревизия на отчетните процеси, особено по отношение на вътрешния контрол, одита и надзора върху нефинансовата информация. За енергийните предприятия това се проявява най-силно в необходимостта да се разработят вътрешни системи за събиране, верифициране и валидиране на ESG показатели, съпоставими по качество с финансовите данни. Например, въглеродният отпечатък на предприятието, дела на приходите от ВЕИ или дори процента служители, участващи в обучения за УР, трябва да бъдат обект на контролна среда, съвместима с изискванията за одитиране.

От гледна точка на счетоводната теория, това води до възникване на нова отчетна архитектура, в която нефинансовите данни не съществуват

изолирано, а се интегрират в единна СИС. Именно тук се проявява най-съществената трансформация – отчетността вече не се разглежда при традиционното противопоставяне между „финансова“ и „нефинансова“ информация, а в концепцията за интегрирана корпоративна отчетност, в която данните за устойчивостта се третират като необходима част от управленската и инвестиционната релевантност на информацията.

1.3.2. Връзка между финансовата отчетност и отчетността за устойчивост

В контекста на разширяващите се регулаторни изисквания за нефинансова отчетност, особено след влизането в сила на CSRD, се наблюдава ускорен процес на интеграция между финансовите и нефинансовите (устойчиви) компоненти на СИС. За енергийните предприятия това не е просто регулаторен въпрос, а структурна трансформация в начина, по който се създава, валидира и докладва информация, необходима за стратегическото управление и за комуникация със заинтересованите страни. СИС, която следва да съчетава и двете измерения на отчетност, има потенциала да се превърне в стратегически инструмент за управление на устойчивостта. Това изисква обаче не просто технологична трансформация, а и концептуална еволюция на ролята на счетоводната функция – от регистрираща и контролираща към прогностична и стратегически ориентирана.

1.3.3. Роля на информационната система при осигуряване на надеждна нефинансова информация

Интеграцията не е само технически въпрос, а фундаментален елемент от цялостната корпоративна стратегия за устойчивост и прозрачност. Тя изисква последователна политика, адекватни ресурси и организационна готовност за промяна, но възвръщаемостта от усилията се проявява в по-голяма ефективност, доверие и устойчиво развитие на предприятието.

1.3.4. Подготовка на предприятията от енергетиката за интегрирано отчитане

Интегрираното отчитане в енергийния сектор е предизвикателство, което изисква комплексен подход, включващ както организационни реформи, така и модернизация на технологичната база. Успехът зависи от способността на предприятията да осъзнаят ролята на интегрираната информация като съществен ресурс за стратегическо управление и УР. Инвестициите в нови системи и обучение са неотделима част от тази трансформация, а ефективната координация между отделите и адекватният вътрешен контрол гарантират качество и надеждност на предоставяните данни.

ГЛАВА ВТОРА. РОЛЯТА НА ВЪТРЕШНИЯ И ВЪНШНИЯ ОДИТ ЗА ОПТИМИЗИРАНЕ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР „ЕНЕРГЕТИКА“

2.1. Същност, цели и функции на вътрешния одит

2.1.1. Характеристика на вътрешния одит в предприятията от сектор „Енергетика“

Предприятията в енергийния сектор са изправени пред редица предизвикателствата, като високо капиталови инвестиции, строги регулации и големи обществени и екологични отговорности. Вътрешният одит помага на тези предприятия да управляват по-добре своите ресурси, да предоставят точна и своевременна информация, вкл. в контекста на Регламента за таксономия, да подобряват прозрачността и да изграждат доверие сред заинтересованите среди и обществото. Освен това, в условията на глобални тенденции като прехода към зелена енергия и дигитализация, вътрешният одит играе съществена роля в адаптирането на тези предприятия към новите изисквания и в идентифицирането на възможности за иновации и устойчиво развитие.

Този аспект става все по-важен, особено предвид нарастващата роля на енергийния сектор в икономиката и необходимостта от привличане на инвестиции в условията на динамична и конкурентна индустрия. Енергийният сектор е подложен на строги регулации, устойчиво управление и отчитане за емисии. При нарастващата осведоменост за климатичните промени, информацията за дела на оборота на енергийните предприятия, капиталовите разходи и оперативните разходи, свързани с икономически дейности, приведени в съответствие с таксономията, свързани с първите две екологични цели, става все по-важна както за регулаторите, инвеститорите, така и за обществото. Същевременно с не по-малка степен на важност са изискванията и интеграцията със съвременни технологии, облачни решения и аналитични инструменти.

2.1.2.Цели на вътрешния одит във връзка със счетоводната прозрачност и съответствие

Вътрешният одит на енергийните предприятия следва да съществува като добре организирана и стратегически планирана дейност, която съблюдава утвърдените правила и стандарти и същевременно оценява ефективността на дейността по вътрешен одит (дисциплиниран подход).

2.1.3.Функции на вътрешния одит в подкрепа на счетоводството и информационната достоверност

При реализирането на вътрешния одит в предприятията от сектор „Енергетика“ е важно да се отчете значението и на технологиите. На първо място, по отношение на автоматизацията на процесите – използване на софтуер за одит и управление на данни. На следващо място във връзка с извършването на анализ на големи данни, респ. използване на техники за анализ на големи обеми данни за идентифициране на тенденции и отклонения. И не на последно място, за киберсигурността, която включва оценка на мерките за защита на информационните системи и данни.

Стратегическото планиране в енергийните предприятия може да се изследва като процес, който включва шест основни и логически обвързани етапи: 1) разбиране на енергийното предприятие и определяне стратегическите цели на вътрешния одит; 2) идентифициране на Одитната вселена; 3) оценка на риска на всички одитни единици от Одитната вселена на вътрешния одит на предприятието от сектор „Енергетика“; 4) избор на Одитна стратегия (одитен подход); 5) определяне потребността от персонал; 6) изготвяне на Стратегически план, комуникация, обсъждане, съгласуване, утвърждаване.

2.2. Независимият финансов одит и неговото значение за отчетността

2.2.1. Същност на независимият финансов одит

НФО не трябва да се възприема като рутинна дейност, а като високо експертен и стратегически процес, който интегрира финансови, правни, етични и управленски компоненти. Това го превръща в гарант не само за отчетна достоверност, но и за корпоративна почтеност и устойчивост в дългосрочен план.

2.2.2. Целите на одита за гарантиране на надеждност, прозрачност и съответствие на отчетите

В съвременната икономическа действителност целите на независимия финансов одит надхвърлят традиционното разбиране за „проверка на отчетите“. Те са тясно свързани с изграждането на система за икономическо доверие, която функционира на базата на обективна, навременна и вярна информация. Одитът не само проверява фактите, но и утвърждава категории, като етика, отчетност и устойчиво управление. Следователно, значимостта му се разпростира отвъд техническата експертиза и го позиционира като инструмент за стратегическо развитие и социална отговорност на предприятията.

2.2.3. Основни функции на независимия финансов одит в осигуряването на достоверна и пълна счетоводна информация

Функциите на НФО са многопластови и взаимодействат динамично в процеса на изграждане на доверие в отчетността. Те варират от задълбочени аналитични и процедурни дейности до изготвяне на професионални заключения, имащи стратегическо значение за имиджа и икономическата стабилност на предприятията. Независимият одит е интегрална част от системата за корпоративно управление и пазарна отчетност, особено в условията на нарастващи регулаторни и обществени изисквания.

2.3. Методика на емпиричното изследване на вътрешния и външния одит в предприятията от сектора

2.3.1. Цел и задачи на интервюто

В контекста на настоящото емпирично изследване, интервюто се прилага като основен качествен метод за събиране на първична информация, насочена към задълбочено разбиране на ролята, въздействието и взаимодействието на вътрешния и външния одит в предприятията от сектор „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и енергия за охлаждане“ (КИД-2008: код 35.1)³.

Основната цел на интервюто е да се изследва възприятието на одиторите, както от страна на вътрешния, така и на външния одит, относно степента, в която одитните дейности допринасят за прозрачността, отчетността и управленската ефективност в енергийния сектор. Особен фокус е поставен върху взаимодействието между двата типа одит, идентифицирането на синергии и бариери в комуникационните и

³ сектор D – „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и енергия за охлаждане“, и по-специално код 35.1 – Производство, пренос и разпределение на електрическа енергия, е ключов за устойчивото развитие, енергийната сигурност и прехода към нисковъглеродна икономика.

информационни потоци, както и върху наблюдаваните дефицити, предизвикателства и добри практики в реалната одиторска среда.

2.3.2. Избор на респонденти

За осигуряване на значимост, професионална дълбочина и аналитична стойност на емпиричното изследване, подборът на респонденти е насочен към две ключови категории експерти, чиято дейност е пряко свързана с повишаване качеството на финансов контрол, отчетност и прозрачност в предприятията от сектор 35.1: вътрешни одитори и външни одитори.

2.3.3. Основни акценти и въпроси на интервюто

Интервюто е структурирано така, че да осигури едновременно дълбочина и съпоставимост на мненията на вътрешни и външни одитори, работещи в или с предприятия от сектора 35.1. Основният фокус е насочен към ролята на одита за гарантиране на отчетната достоверност, ефективност на вътрешния контрол и повишаване на доверието в публично достъпната счетоводна информация.

2.4. Анализ и презентация на получените резултати

Въз основа на събраната емпирична информация чрез полуструктурираното интервю с представители на вътрешния и външния одит в енергийни предприятия, в настоящия параграф се извършва тематичен анализ на резултатите. Интерпретацията е организирана по предварително определените тематични акценти, които отразяват ключовите аспекти на ролята, функциите и предизвикателствата пред одита в сектора 35.1.

2.4.1. Тематичен акцент 1 – Значимост и роля на одита в енергийните предприятия

Емпиричните данни ясно показват, че докато одитната дейност вече се разпознава като съществен фактор за управленската отчетност в енергийните предприятия, съществуват различия в степента на нейната реална интеграция и практическо използване. Констатира се стабилна

основа за утвърждаване на одита в помощ на мениджмънта, но това изисква организационна адаптация, осъвременяване на разбирането за одитната дейност и активна комуникация между вътрешни и външни одитори, от една страна, и управленските звена – от друга.

Резултатите от интервюто ясно очертават доминиращото възприемане на одита като ключов елемент за изграждането на доверие сред външните заинтересовани страни – инвеститори, регулатори и финансови институции.

2.4.2. Тематичен акцент 2 – Идентифициране на рискове и слаби места в отчетността и контролната среда

Анализът на данните разкрива значителна разнородност в степента на развитие на вътрешния контрол в енергийния сектор – от добри практики с висока степен на институционализация до опасна импровизация. Това подчертава необходимостта от цялостна трансформация на контролната култура, с акцент върху превенция, етика и интегрираност в управленските процеси.

2.4.3. Тематичен акцент 3 – Одитен принос за подобряване на отчетността и ограничаване на измами

Основните изводи от анализа на резултатите показват, че одитът има значителен потенциал да подобри отчетността в енергийните предприятия, особено когато се изпълняват корективни действия по препоръките на одиторите. Предприятия осъзнават стойността на одита не само като средство за откриване на несъответствия, но и като процес, който може да доведе до съществени подобрения в качеството на финансовото отчитане. Одитът е важен инструмент за укрепване на вътрешния контрол, за повишаване на прозрачността на финансовата информация и за гарантиране на съответствие с нормативните изисквания.

Счетоводната отчетност в предприятията по код 35.1 е свързана с множество рискови зони, включително капиталово-интензивни операции, сложни дългосрочни договори, регулаторна зависимост и висока

чувствителност към пазарни колебания. В този контекст, ролята на одита като механизъм за оптимизиране на вътрешния контрол и външна верификация е не просто допълваща, а същностна за опазване на отчетната истина.

2.4.4. Тематичен акцент 4 – Сътрудничество между вътрешен и външен одит

На теоретично ниво, резултатите могат да бъдат анализирани и в рамките на концепцията за организационното учене, което предполага, че енергийните предприятия напредват в управлението на контролните си функции постепенно – преминавайки от изолирани действия към по-интегрирани практики. Следователно, наблюдаваното състояние не може да се тълкува еднозначно като дефицит, а по-скоро като фаза от еволюцията на одитната култура в сектора.

Проучването потвърждава, че в енергийните предприятия в България (по код 35.1) съществуват начални форми (признаци) на координация между вътрешния и външния одит, макар и в различна степен на формализация. Данните ни дават основание да твърдим, че този процес е в преход от епизодична към по-устойчива и институционализирана форма. Подкрепата за този преход, чрез политики, обучения и нормативни стандарти, може значително да подобри качеството на отчетността, ефективността на вътрешния контрол и доверието на заинтересованите страни в сектора.

2.4.5. Тематичен акцент 5 – Предизвикателства и възможности за развитие на одитната практика

Анализът на бариерите пред вътрешния и външния одит в енергийните предприятия разкрива сложна проблематика. Най-големи затруднения се наблюдават по линия на нормативната динамика и спецификите на счетоводството. Тези предизвикателства изискват висока експертиза и адаптивност от страна на одиторите. Вътрешноорганизационните фактори, като слаб вътрешен контрол и

ограничен експертен ресурс, допълнително затрудняват процеса, макар да се наблюдават и признаци на подобрене в културата на сътрудничество. В тази връзка, усилията следва да бъдат насочени към професионално надграждане, подобряване на вътрешните контролни механизми и изграждане на доверие между одитори и предприятия.

Получените резултати подчертават, че енергийният сектор се стреми да съответства на международните практики в областта на одита. Отговорите на въпросите показват, че много от предприятията се стремят към развитие на своите одитни процеси в духа на международните стандарти, но тези усилия не винаги водят до пълно синхронизиране с глобалните изисквания.

Основният извод е, че за да се повиши прозрачността в отчетността в енергийните предприятия, трябва да се осигури комплексен подход, който да включва както вътрешен контрол, така и задълбочено внимание към устойчивостта и публикуването на доклади. Независимо от съществуващите усилия, бъдещите действия следва да се фокусират върху усъвършенстване на тези процеси и да осигурят необходимите ресурси за внедряване на нови стандарти и технологии.

2.5. Анализ и предложения за подобряване

Изследването откроява не само откритите слабости, но и акцентира на необходимостта от нови стратегически подходи в контекста на съвременната динамика на енергийните пазари, технологичните иновации и нормативните промени. Въз основа на получените данни са формулирани препоръки за повишаване на ефективността на одитната и отчетната дейност, както и за оптимизиране на вътрешните и външните контролни механизми в сектора.

2.5.1. Идентифицирани слабости и проблеми

Липсата на интегрирани и ефективни механизми за координация между вътрешния и външния одит води до значителни пропуски и

неефективност в одитната практика в енергийните предприятия. Дублирането на усилия, неяснотата в приоритетите и риска от пропуски в откритията могат да компрометират качеството на отчетността и цялостната стабилност на предприятието. За да се решат тези проблеми, е необходимо да се създадат интегрирани и координирани одитни практики, които да осигурят пълно сътрудничество и обмен на информация между вътрешните и външните одитори.

Неадекватната адаптация на информационните и счетоводни системи към новите технологични и регулаторни изисквания създава проблеми за енергийните предприятия. Липсата на съвременни ERP системи и ефективни процеси за отчетност води до рискове за съответствието с регулаторните изисквания и намалена ефективност на отчетния процес. За да се преодолеят тези предизвикателства, е много важно предприятията да инвестират в модерни технологии и системи, да обучават персонала си и да създадат процеси за редовна адаптация на информационните и отчетни системи към променящите се изисквания.

2.5.2. Установени добри практики

Внедряването на интегрирани ERP системи в енергийния сектор е стратегически ход за повишаване на ефективността на отчетността и осигуряване на прозрачност и точност на данните. ERP технологиите не само че улесняват събирането и обработката на данни, но също така намаляват рисковете от грешки, улесняват отговорността на мениджмънта и подобряват комуникацията с външни заинтересовани страни.

Друга добра практика, очертана от респондентите, е създаването на ефективни канали за комуникация и координация между вътрешния и външния одит в някои енергийни предприятия. Енергийни предприятия, които са постигнали успех в този аспект, са създали ясни и добре дефинирани процеси за обмен на информация и сътрудничество между вътрешния и външния одит. Тези усилия водят до установяване на

постоянни канали за комуникация и съвместни инициативи, които значително повишават ефективността на цялостната одитна дейност.

Когато вътрешните и външните одитори се координират, те могат да анализират заедно съществуващите контролни механизми и да открият слабости, които лесно биха били пропуснати при самостоятелно извършване на одита. Това води до по-задълбочени и обосновани заключения относно ефективността и надеждността на отчетността, яснота на вътрешните процеси и публичност на стопанската дейност на предприятието. Екипната работа води до подобряване на механизмите за вътрешен контрол, което е изключително важно за осигуряване на устойчиво управление и прозрачност.

2.5.3. Предложения за оптимизация процесите на вътрешен и външен одит

Получените резултати са основание да се оформи виждане, че използването на централизирана цифрова платформа за координация и обмен на информация между вътрешния и външния одит може да се окаже решаващо за повишаването на ефективността на отчетността и прозрачността на одита. Чрез интегрирането на различни системи и осигуряването на лесен достъп до данни, енергийните предприятия биха могли да оптимизират своите одитни дейности и да постигнат по-добри резултати в краткосрочен и дългосрочен план.

Организирането на редовни обучителни сесии и съвместни симулации на одитни проверки за вътрешния и външния одитен екип представлява важна стъпка за подобряване на координацията, комуникацията и ефективността на процесите в енергийния сектор.

ГЛАВА ТРЕТА. ERP СИСТЕМИТЕ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР „ЕНЕРГЕТИКА“ – СЧЕТОВОДНИ ФУНКЦИИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ

3.1. Същност и роля на ERP системите в енергийните предприятия

Въвеждането на ERP системи в енергийния сектор представлява технологичен преход, при който напълно се преобразява начина за генериране и обработване на счетоводната информация. Тези иновативни системи съчетават различните аспекти на бизнес процесите в единен софтуерен пакет, предоставяйки на предприятията цялостен поглед върху тяхната дейност, в т.ч. счетоводна дейност.

Независимо от предизвикателствата, интегрирането на ERP системи в сектора на енергетиката носи значителни ползи, като по-ефективно управление, по-добра отчетност и способност за справяне с бързо променящата се среда. Решаването на тези предизвикателства изисква добро планиране, усилия за обучение и ангажираност от страна на ръководството и персонала.

3.1.1. Ролята на ERP системите в осигуряване на интегрирана счетоводна информация за вземане на управленски решения

В контекста на дисертацията и нейния фокус върху счетоводната информация като фактор за оптимизиране на управлението, ERP системите могат да бъдат анализирани не просто като технологични решения, а като стратегическа инфраструктура.

Системите от клас ERP обединяват данните от различни модули, като осигуряват високо качество на процеса на финансово отчитане чрез надеждни алгоритми, съвместими с МСФО/МСС. Освен това, системите позволяват бързо адаптиране към промени в счетоводните стандарти чрез актуализация на параметри, без необходимост от преработка на цялата система.

Една от съществените характеристики на съвременните ERP системи в енергийните предприятия, е способността за интегрирано регулаторно отчитане и пълна проследимост на данните в реално време.

В енергийните дружества, където отчитането често включва сложни договорни отношения, многокомпонентно ценообразуване, регулаторно ограничени тарифи и активи с дълъг жизнен цикъл, ERP системите позволяват създаване на регулаторни шаблони и автоматични справки, които съответстват на изискванията на енергийния регулатор и на международните стандарти. Системите генерират отчети с висока степен на детайлност, като предоставят пълна обосновка на всеки запис – от първичния документ до крайния отчетен ред, което повишава отчетната проследимост и намалява риска от санкции при проверки.

ERP системите не само повишават техническото ниво на счетоводното отчитане, но и го превръщат в интегрирана, проследима и нормативно устойчива система, способна да отговаря в реално време на изискванията на сложната регулаторна рамка в енергийния сектор.

3.1.2. ERP системите като инструмент за подобряване на съответствието със счетоводните стандарти и регулаторните изисквания

Счетоводната дейност в енергийните предприятия изисква стриктно съответствие със сложен набор от стандарти, нормативни актове и специфични регулации, особено в условията на все по-строгите изисквания за отчетност и прозрачност. ERP системите се утвърждават като стратегически инструмент, чрез който предприятията могат да автоматизират процесите, да въведат вътрешни контролни механизми и да гарантират пълно съответствие с приложимите стандарти. Един от най-важните аспекти в това отношение е автоматизацията на счетоводните процеси с вградени контролни механизми.

Една от съществените характеристики на съвременните ERP системи в енергийните предприятия, е способността за интегрирано регулаторно отчитане и пълна проследимост на данните в реално време – особено важно за спазване на законовите задължения и поддържане на доверието на регулаторите, инвеститорите и обществеността.

В енергийните дружества, където отчитането често включва сложни договорни отношения, многокомпонентно ценообразуване, регулаторно ограничени тарифи и активи с дълъг жизнен цикъл, ERP системите позволяват създаване на регулаторни шаблони и автоматични справки, които съответстват на изискванията на енергийния регулатор и на международните стандарти. Системите генерират отчети с висока степен на детайлност, като предоставят пълна обосновка на всеки запис – от първичния документ до крайния отчетен ред, което повишава отчетната проследимост и намалява риска от санкции при проверки.

Като цяло, ERP системите не само повишават техническото ниво на счетоводното отчитане, но и го превръщат в интегрирана, проследима и нормативно устойчива система, способна да отговаря в реално време на изискванията на сложната регулаторна рамка в енергийния сектор.

3.2. Предизвикателства и възможности при внедряването на ERP системи

3.2.1. Проблеми при миграцията на счетоводни данни и интеграцията с наследени финансови системи

ERP системите осигуряват богата аналитична и отчетна архитектура, която обаче изисква ясно дефинирани връзки между първични, аналитични и регулаторни нива на счетоводната информация. Именно това налага енергийните предприятия да инвестират в „мостови модели“ между старата и новата структура – включително разработване на временни таблици за транслация, проверка на сметки, и симулации на отчетност, преди реалната миграция да бъде финализирана.

Едно удачно решение, за да се избегнат подобни рискове, е предварителният одит на качеството на данните и разработване на стратегия за трансфер, която включва: валидационни правила, етапно прехвърляне, тестова миграция с контролна извадка, както и обучение на счетоводния персонал по интерпретацията на трансферираната информация. По този начин може да се гарантира, че ERP системата ще започне да функционира на база пълна, точна и проверена счетоводна хронология – особено важно за предприятията (по код 35.1) в строго регулиран сектор като енергетиката.

3.2.2. Възможности за автоматизация и контрол в реално време

Възможностите за автоматизация и контрол в реално време, които ERP системите предоставят, представляват съществено надграждане на традиционния счетоводен модел. Чрез автоматизирано осчетоводяване по събития и внедрени механизми за одитна проследимост, енергийните предприятия постигат по-висока ефективност, намаляване на рисковете и засилена отчетност. По посочения начин счетоводната дейност се трансформира от реактивна към проактивна, като подпомага вземането на навременни и обосновани управленски решения.

3.3. Перспективи и бъдещо развитие на ERP в счетоводството на енергийните предприятия

3.3.1. Възможности за интелигентна автоматизация и прогностичен анализ в счетоводството чрез ERP

Отчетността се издига на ново ниво, като прогнозите се интегрират в реално време в отчетите за очаквани парични потоци, планирани баланс и бюджети на предприятието. Моделите автоматично изчисляват вероятностни сценарии и сигнализират за потенциални рискове от недостиг на ликвидност или бюджетни надвишения по определени пера.

На базата на такъв тип автоматизация, счетоводната дейност преминава от „регистрационно-отчетна“ роля към прогностично-

стратегическа, като по този начин се създава добавена стойност за цялостното корпоративно управление.

Този тип „интелигентен вътрешен контрол“ работи непрекъснато във фонов режим и активира сигнали или workflow ескалации, когато бъде засечено събитие с висока вероятност за отклонение или измама. Важна роля играе и изграждането на т.нар. baseline модели на нормално счетоводно поведение, спрямо които се оценява всяка нова транзакция.

Тези автоматизирани механизми повишават надеждността на счетоводната информация и също така служат като проактивен инструмент за управление на риска. Системите могат да обучават алгоритмите си, така че при повторяеми случаи да подобряват точността на откриваните отклонения, като разграничават между допустими изключения и същински рискове.

3.3.2. Приносът на ERP за устойчиво финансово управление и ESG отчетност

ERP системите от ново поколение предоставят инструменти за детайлизирано проследяване на устойчиви разходи и инициативи – от момента на инициране до окончателното им финансово и нефинансово отражение. Чрез структурирани проектни модули и аналитични нива на отчетност, в енергийните предприятия се осигурява мониторинг на ефективността на отделни инициативи, ориентирани към околната среда, социалните практики или доброто корпоративно управление.

Тази отчетност дава възможност за измерване на възвръщаемостта от устойчиви инвестиции – не само в паричен аспект, но и чрез показатели като намаление на въглеродния отпечатък, подобрена обществена репутация, достъп до „зелено“ финансиране или оптимизация на оперативни разходи чрез енергийна ефективност. Системата осигурява база за изграждане на интегрирани модели за сценарийно планиране, при които се симулират

ефектите от различни климатични, регулаторни и пазарни сценарии върху финансовата устойчивост на предприятието.

По този начин ERP системите от техническа платформа за отчетност се превръщат в стратегически инструмент, чрез който финансовото управление и корпоративната отговорност се синхронизират. Това позволява на ръководствата на енергийните предприятия да вземат информирани решения в условия на трансформация към устойчиви бизнес модели, балансирайки между икономическа ефективност и социално-екологична отговорност.

3.3.3. Използване на аналитични инструменти

В сектора „Енергетика“ прогностичните анализи дават уникални възможности за иновации и оптимизация на управленските решения. Чрез тях не само се предвиждат бъдещи тенденции, но и активно се подпомага вземането на интелигентни решения в реално време. Важен аспект от прогностичния анализ в енергийния сектор е способността да се прогнозира енергийното потребление. Успоредно с това се благоприятства оптимизирането на енергийните ресурси, оптимизацията на финансовите процеси, мониторинга на инфраструктурата и др. Това позволява на предприятието да управлява ефективно производството и разпределението на енергията, като адаптира ресурсите към бъдещите потребности и предизвикателства. Оптимизацията на използването на енергийни ресурси е решаваща за постигане на устойчиво и ефективно енергийно управление. Прогностичните анализи идентифицират времеви периоди с ниска консумация и предлагат стратегии за ефективно използване на оборудването, което намалява оперативните разходи и оптимизира производствения процес.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В резултат от реализираното изследване обосновано може да се твърди, че в рамките на разработката бяха последователно постигнати заложените цели и изпълнени основните изследователски задачи с висока степен на методологическа и аналитична задълбоченост. Формулираната цел, да се осмисли и оцени значимостта на счетоводната информация като стратегически ресурс за оптимизация на управленските процеси в предприятията от енергийния сектор (по код 35.1), бе постигната чрез системен интердисциплинарен подход, който включи критичен теоретичен обзор, приложно-емпиричен анализ и концептуализиране на иновативни управленски насоки. Обосновано бе виждането, че съвременното счетоводство, особено в условията на дигитална трансформация и регулаторна интензификация се утвърждава като интегриращ елемент на стратегическото управление, корпоративната отчетност и УР на енергийните предприятия. Изследването очерта ясна перспектива за бъдещо развитие на СИС като интелигентна платформа за управление на стойността, рисковете и устойчивостта, в съответствие с изискванията на съвременните регулации и очакванията на заинтересованите страни.

Въз основа на проучена литература и емпирични изследвания, изследователската теза се потвърди: съчетаването на технологични иновации и стратегически управленски решения, основано на задълбочен анализ на счетоводната информация, представлява съществен инструмент за повишаване на устойчивостта и адаптивността на енергийните предприятия. ERP системите, интегрирани със СИС, предоставят възможност за автоматизирана обработка на счетоводни документи, прецизно водене на аналитични и синтетични регистри, както и своевременно изготвяне на финансови, управленски и устойчиви отчети. Те допринасят за подобряване на отчетността, контролната функция на счетоводството и навременното разкриване на информация пред

заинтересованите страни. В бъдеще, развитието на дигитализацията на счетоводство в енергийния сектор следва да се насочи към внедряване на ИИ за прогностичен анализ на разходи, автоматично разпознаване на счетоводни несъответствия и интеграция с ESG индикатори в реално време. По този начин счетоводството ще притежава стратегическа функция и ще се засили неговия принос към УР, регулаторната съвместимост и управлението на репутационни и финансови рискове в контекста на енергийната трансформация.

IV. СПРАВКА ЗА НАУЧНИТЕ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Първо. Следствие задълбочен анализ на специализираната литература и приложимата нормативна уредба по темата на изследването се разкриват специфичните и се идентифицират регулаторните предизвикателства пред предприятията от енергийния сектор. Детайлно е проучена фундаменталната взаимовръзка между традиционната финансова отчетност и нарастващата по значение отчетност за устойчивост. Синтезът между тези два вида информация осигурява не само данни, а цялостна картина за представянето на предприятието – от икономическата му жизнеспособност до въздействието му върху околната среда и обществото.

Второ. Предложена е авторова визия за интегриран модел за оптимизация на одитните процеси в предприятията от сектор „Енергетика“, базиран на синергичното взаимодействие между вътрешния и независимия финансов одит. Чрез обхватно емпирично проучване, осъществено чрез интервюта с експерти от сектора, са идентифицирани ключови предизвикателства в одитната практика, вкл. недостатъчна адаптация на отчетните системи към новите регулаторни изисквания, трудности при интегрирането на нефинансовата отчетност и неефективна комуникация между одитните екипи.

Трето. Аргументирана е ролята на ERP системите като ключов фактор за цялостна трансформация на счетоводството в енергийните предприятия. Изведено е становището, че те предоставят възможности за интегриране на финансови и нефинансови данни, което води до оперативно подобряване, интелигентна автоматизация и постигане на ESG отчетност. Обосновано е твърдението, че ERP системите осигуряват повишена ефективност и стратегическа управленска подкрепа, позволявайки на сектора да посрещне успешно предизвикателствата на дигитализацията, устойчивостта и регулаторната интензификация.

IV. СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИТЕ НА ДОКТОРАНТА

Статии:

1. **Маринова, Н.** Значение на счетоводната информационна система за ефективно управление на предприятията от сектор „Енергетика“. e-Journal VFU, бр. 20, 2023, с. 146-162.
2. Чиприянова, Г., **Маринова, Н.** За ролята и значението на вътрешния одит в предприятията от сектор „Енергетика“. Диалог, бр. 3, 2024, с. 45-62.

Научни доклади:

1. **Marinova, N.** The Role of the Accounting Information System in Enhancing the Management of Energy Industry Companies. В: Международна научнопрактическа конференция “Предизвикателствата пред финансите и стопанската отчетност в условията на множествени кризи“, 9-10 ноември 2023, АИ Ценов, Свищов, 421-424.
2. **Маринова, Н.** Адаптиране на счетоводната информационна система на предприятията от енергетиката спрямо Директивите CSRD и ESRS. В: Международен научен форум „Световни и национални бизнес трансформации – проактивни управленски, финансово-счетоводни и планови решения“, 25-26 октомври 2024, АИ Ценов, Свищов, 207-214.
3. Chipriyanova, G., **Marinova, N.** Impact of new information technologies on the generation and processing of accounting information in enterprises in the energy sector. International scientific conference 105th anniversary of the department of Accounting and analysis “Accounting, Digitalisation, Sustainability – Science and Practice”, 25-27 March 2025, Volume 1, Academic publishing house – UNWE, Sofia, 587-596.

**VI. СПРАВКА ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА МИНИМАЛНИТЕ
НАЦИОНАЛНИ ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОНС
„ДОКТОР“**

Показател	Точки
Група от показатели А.	
Показател 1. Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“.	
Счетоводната информация като фактор за оптимизиране управлението на предприятията от сектор „Енергетика“	50
Дисертационният труд е обсъден и е открита процедура по защита.	
Група от показатели Г.	
<i>Сума от показатели от 4 до 10</i>	
7. Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове	
Маринова, Н. Значение на счетоводната информационна система за ефективно управление на предприятията от сектор „Енергетика“. e-Journal VFU, бр. 20, 2023, с. 146-162.	10
Чиприянова, Г., Маринова, Н. За ролята и значението на вътрешния одит в предприятията от сектор „Енергетика“. Диалог, бр. 3, 2024, с. 45-62.	5
Marinova, N. The Role of the Accounting Information System in Enhancing the Management of Energy Industry Companies. В: Международна научнопрактическа конференция “Предизвикателствата пред финансите и стопанската отчетност в условията на множествени кризи“, 9-10 ноември 2023, АИ Ценов, Свищов, 421-424.	10
Маринова, Н. Адаптиране на счетоводната информационна система на предприятията от енергетиката спрямо Директивите CSRD и ESRS. В: Международен научен форум „Световни и национални бизнес трансформации – проактивни управленски, финансово-счетоводни и планови решения“, 25-26 октомври 2024, АИ Ценов, Свищов, 207-214.	10
Chipriyanova, G., Marinova, N. Impact of new information technologies on the generation and processing of accounting information in enterprises in the energy sector. International scientific conference 105th anniversary of the department of Accounting and analysis “Accounting, Digitalisation, Sustainability – Science and Practice”, 25-27 March 2025, Volume 1, Academic publishing house – UNWE, Sofia, 587-596.	5
Общ брой точки – сума от показатели от 4 до 10	40
Изискуем брой точки – сума на показатели от 4 до 10	30

VII. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд в обем от 248 стр. под заглавие: “Счетоводната информация като фактор за оптимизиране управлението на предприятията от сектор „Енергетика“ представлява собствена научна продукция на автора. В него са използвани авторски идеи, текстове и визуализация чрез графики, схеми, таблици и формули, като са спазени всички изисквания на Закона за авторското и сродните му права чрез надлежно цитиране и позоваване на чужда авторска мисъл, както и данни, включително:

1. Постигнатите в дисертационния труд резултати и изведени приноси са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които авторът няма участия.

2. Представената от автора информация във вид на копия на документи и публикации, лично съставени справки и др. съответства на обективната истина.

3. Научните резултати, които са получени, описани и/или публикувани от други автори, са надлежно и подробно цитирани в библиографията.

Дата: 11.07.2025 г.

Докторант:.....

(Ния Маринова)